

**NEW HORIZONS IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN
LIBRARIES. EDITED BY EDMUND BALNAVES [ET AL.].
BERLIN; BOSTON: DE GRUYTER SAUR, 2025.**

Umjetna inteligencija donosi značajne i trajne promjene u načinu kako društvo funkcionira, a knjižnice u tom procesu nisu iznimka. Tehnologije poput automatizacije, strojnog učenja, obrade prirodnog jezika i generativnih modela u svijetu već se primjenjuju u brojnim segmentima knjižnične djelatnosti, od organizacije znanja do usluga za korisnike. Ipak, dinamika razvoja tih tehnologija često nadilazi kapacitete struke da ih pravovremeno i kritički evaluira, što otvara važna pitanja poput pismenosti o umjetnoj inteligenciji (dalje: UI), odgovornosti i etičke primjene. U tom kontekstu, knjiga *New horizons in Artificial Intelligence in libraries* predstavlja značajno i pravodobno izdanje koje sustavno obrađuje širok spektar tema povezanih s primjenom UI-a u knjižnicama. Knjigu je 2025. godine objavila IFLA u izdanju nakladničke kuće De Gruyter Saur, a dostupna je i u mrežnom izdanju u otvorenom pristupu.

Knjiga okuplja 34 autora iz različitih dijelova svijeta te nudi teorijske okvire, etičke dileme, obrazovne perspektive i konkretnu primjenu UI-a uz primjere iz prakse. Urednici Edmund Balnaves, Leda Bultrini, Andrew Cox i Raymond Uzwyshyn strukturirali su knjigu kao zbornik radova koji može poslužiti i kao referentni priručnik i kao strateški vodič za budući razvoj UI-a u knjižnicama. Ovo vrijedno izdanje namijenjeno je knjižničarima, istraživačima, edukatorima i kreatorima politika, a otvoreni pristup čini ga dostupnim i široj stručnoj javnosti.

Knjiga je podijeljena u četiri tematske cjeline:

1. Najnoviji trendovi primjene UI-a u knjižnicama
2. Implikacije primjene UI-a u knjižnicama i obrazovanju
3. Projekti strojnog učenja i obrade prirodnog jezika (ML/NLP)
4. Primjena UI-a u knjižničnim uslugama

Svaka cjelina sastoji se od više poglavlja koja uključuju teorijske analize, studije slučaja, kritičke osvrti i preporuke za primjenu u praksi. Takva struktura osigurava sveobuhvatnost kroz strateški, praktični i etički pristup temi. Strateški pristup odnosi se na promišljanje dugoročnih smjernica za integraciju UI-a u rad knjižnica i infrastrukturni razvoj. Praktični aspekt očituje se kroz konkretne studije slučaja i tehničke vodiče za implementaciju različitih alata UI-a. Etički pristup donosi kritičko propitivanje transparentnosti algoritama, zaštitu privatnosti kori-

snika, moguću pristranost sustava UI-a i potrebu za razvojem etičkih smjernica koje će omogućiti odgovornu primjenu UI-a u knjižnicama.

Prve dvije tematske cjeline bave se teorijskim i društvenim aspektima primjene UI-a. Autori postavljaju pitanje koristi li knjižničarska struka već UI i u kojoj mjeri je toga svjesna. Navode se primjeri automatizirane klasifikacije, sustava preporuka i korištenja *chatbotova* temeljenih na UI-u u svakodnevnom radu. Većina poglavlja prožeta je pitanjima etike, pa se tako analiziraju načela pravednosti, neutralnosti i privatnosti, s posebnim naglaskom na utjecaj sustava UI-a na ranjive skupine korisnika. Poglavlja posvećena regulativi, transparentnosti algoritama i digitalnoj pismenosti korisnika i knjižničara nude korisne okvire za strateško planiranje i odgovornu integraciju tehnologija UI-a u rad knjižnica. Osim toga, druga tematska cjelina ističe i važnost obrazovanja te se naglašava da knjižničari, kako bi odgovorno donosili odluke o primjeni novih tehnologija, moraju razumjeti osnovne principe rada UI-a. Autori u ovom tematskom dijelu razmatraju kako male i srednje knjižnice mogu razviti vlastite podatkovne strategije unatoč ograničenim financijskim i kadrovskim kapacitetima. Također, analizira se upotreba umjetne inteligencije u visokom obrazovanju.

Treća tematska cjelina donosi niz poglavlja usmjerenih na tehničke aspekte primjene UI-a, ponajprije strojnog učenja (engl. *Machine Learning* – ML) i obrade prirodnog jezika (engl. *Natural Language Processing* – NLP). Primjeri uključuju korištenje „dubokog učenja“ za indeksiranje i analizu digitalnih zbirki te implementaciju alata NLP-a za automatsko prepoznavanje tematskih područja u znanstvenim publikacijama. Iako je riječ o metodološki zahtjevnim temama, autori nastoje jasno objasniti procese korištenja određenih alata, što ovo izdanje čini pristupačnim i stručnjacima bez velikog tehničkog predznanja.

Četvrta tematska cjelina usredotočuje se na svakodnevni praktični rad u knjižnicama, s naglaskom na konkretnu primjenu UI-a. Posebno se izdvajaju poglavlja o razvoju *chatbotova* temeljenih na velikim jezičnim modelima, personalizaciji korisničkih sučelja i korištenju tehnologije prepoznavanja slika za povezivanje fizičkih i digitalnih objekata u katalogima. Autori nude i praktične vodiče za izradu prototipa *chatbota*, korištenje otvorenih skupova podataka, detektiranje pristranosti i sl., čime knjiga postaje koristan alat za implementaciju tehnologija UI-a u različitim kontekstima.

Posljednje stranice donose rječnik pojmova i strukturirani popis korisnih izvora koje je odabrala IFLA-ina posebna interesna skupina za umjetnu inteligenciju.

Knjiga *New horizons in Artificial Intelligence in libraries* donosi iznimno vrijedan doprinos u trenutku kada se knjižničarska struka suočava s izazovima digitalne transformacije. Umjesto da knjižnice budu pasivni korisnici gotovih rješenja sustava umjetne inteligencije, autori pozivaju na aktivnu i kritičku ulogu knjiž-

ničarskih stručnjaka kao edukatora, zagovaratelja etičke tehnologije te dionika u stvaranju regulacija i politika koje se odnose na odgovornu upotrebu UI-a. U kontekstu hrvatskih knjižnica, ova publikacija otvara prostor za razvoj vlastitih strategija primjene umjetne inteligencije u skladu s lokalnim resursima, zakonodavstvom i potrebama korisnika. Izdanje u otvorenom pristupu omogućuje široku diseminaciju znanja i može poslužiti kao vrijedan temelj za edukaciju, planiranje i znanstveno istraživanje.

U vremenima kada se knjižničarska profesija redefinira pod utjecajem tehnologije, *New horizons in Artificial Intelligence in libraries* nudi upravo ono što je potrebno: jasne teorijske i praktične smjernice te kritički uvid i odgovornost kao temeljne vrijednosti knjižničarske struke.

Tito Kliska

tito.kliska@kgz.hr